

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

УДК 304.4:008(477)

*Босик Зоя Олександрівна,
кандидат культурології, завідувач лабораторії традиційної
народної культури ім. В. Т. Скуратівського
Українського центру культурних досліджень
Семенюк Алла Віталіївна,
старший науковий співробітник
Українського центру культурних досліджень*

КУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ З ОХОРОНИ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДШИНІ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статі проаналізовано зарубіжні культурні практики з питань охорони нематеріальної культурної спадщини в контексті культурної політики України для розуміння й вироблення моделі її збереження та розвитку. Доведено, що в рамках зарубіжних і вітчизняних проектів культурних практик за тематикою традиційних ремесел відбувається тісна співпраця музеїв із закладами освіти, спрямована на духовне і патріотичне виховання майбутніх поколінь і їх знань про національну культуру.

Ключові слова: нематеріальна культурна спадщина, ЮНЕСКО, культурна політика, культурні практики, проект, традиційні ремесла.

*Босик Зоя Александровна,
кандидат культурологии, заведующий лабораторией традиционной
народной культуры им. В. Т. Скуратовского
Украинского центра культурных исследований
Семенюк Алла Витальевна,
старший научный сотрудник
Украинского центра культурных исследований*

КУЛЬТУРНЫЕ ПРАКТИКИ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА ПО ОХРАНЕ НЕМАТЕРИАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ В КОНТЕКСТЕ КУЛЬТУРНОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

В статье проанализированы зарубежные культурные практики по охране нематериального культурного наследия в контексте культурной политики Украины для понимания и выработки модели ее сохранения и развития. Доказано, что в рамках зарубежных и отечественных проектов культурных практик по тематике традиционных ремесел происходит тесное сотрудничество музеев с учебными заведениями, направленная на духовное и патриотическое воспитание будущих поколений и их знаний о национальной культуре.

Ключевые слова: нематериальное культурное наследие, ЮНЕСКО, культурная политика, культурные практики, проект, традиционные ремесла.

*Bosyk Zoya,
Ph.D. in Culturljlogy, Head of V.T. Skurativskyi Laboratory
of Folk Culture of the Ukrainian Centre of Cultural Studies
Semeniuk Alla,
Senior Researcher of the Ukrainian Centre of Cultural Studies*

CULTURAL PRACTICES OF FOREIGN EXPERIENCE IN SAFEGUARDING OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE IN THE CONTEXT OF CULTURAL POLICY IN UKRAINE

The article analyzes the foreign cultural practices for safeguarding of the intangible cultural heritage in the context of cultural policy of Ukraine to understand and develop a model of conservation and development. It is proved

that under international and domestic projects of cultural practices on the subject of traditional crafts museum is close cooperation with educational institutions, aimed at spiritual and patriotic education of future generations and their knowledge of national culture.

The scientific research is relevant because modern civilization is at a critical stage in the context of which the humanity is threatened by aggravation of various global changes both in the economy and in culture; tension in society increases, indicating those numerous systemic crises.

It was given the definitions of cultural practices with an emphasis on the study of globalization of S. Huntington, W. Beck, Z. Baumann, E. Hobsbawm, and McLuhan.

It is indicated that such international organizations and intergovernmental institutions as UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization in 1946) and CE (European Council, 1949) played a significant role in modern cultural policy. In today's world, these structures to a large extent determine the basic paradigm of cultural policies at both the international and national levels.

The main in cultural policy is to promote the development of a conceptual model which describes the mechanism of overcoming the cultural crises in the context of globalization, determined by economic crises; formation of the concept of such a culture would play a role of a compensatory factor.

This factor may consist of practices, showing that passive attitude of the state to protect intangible cultural heritage leads to loss of «living tradition» values, its blurring or extinction.

Among the twelve best practices of effective programs and projects presented in the Register of UNESCO it is emphasized the Armenian duduk music that uses this musical instrument and a unique instrument carillon of cultural project in Belgium. Also it is disclosed their main goal to ensure continuity and sustainable development of music as a living heritage that promotes cultural identity and social cohesion. In particular, thanks Duduk players concentrated in Yerevan and the Royal School of carillon in Mechelen components of historical culture are preserved.

The study presents pedagogical project of School museum Pusol – Center of traditional culture (Elche, Spain) of the conservation of intangible cultural heritage.

It is indicated that the European experience of cultural practices in Elche area has been extended to Ukraine as well, in particular to Hutsul region. Yavoriv secondary school (Ivano-Frankivsk region) has become an innovative teaching experimental platform in Ukraine in experience of implementing the regional ethnographic component in modern educational sphere. Yavoriv is one of seven artistic and cultural centers of Ukraine. Folk Art Center «Hutsul grazhda» has a clearly defined set of programmatic tasks of research work that contributes to the conservation, restoration, development and promotion of knowledge about traditional Hutsul crafts.

It is shown the experience of cultural practices of the International ethnic and artistic project «Environmental aspect» (launched in 1998, author and head of the project is a professor of Lviv National Academy of Arts Zenoviya Shulga).

The attention is paid to the fact that the problems, global in nature, are national indeed. Foreign experience is a condition for interaction and mutual enrichment of peoples as well as a threat of destruction of traditional culture. It should be recognized the importance of cultural practices for the protection of intangible cultural heritage as a factor of national values of past generations, providing diversity and being a guarantor of sustainable development.

It is proved that leading cultural practices in interaction of museums and education, science and ethnic culture are the most important factors of progress of highly civilized states, the formation of high spirituality, intelligence, culture, sense of social responsibility for the implementation of scientific and technical ideas, new technologies – for all that every generation leaves for its descendants.

It is stated that taking to consideration the current conditions the state should build a cultural policy with regard to foreign experience. In particular, government programs should be directed to preserve intangible cultural heritage of Ukraine and its traditions that will give a new impulse of development. This approach will be the basis of socio-economic development, competitiveness of the national cultural product in the world market and a source of spiritual and patriotic education of future generations of Ukrainians and their knowledge of national culture.

Key words: intangible cultural heritage, UNESCO, cultural policy, cultural practices, design, traditional crafts.

Актуальність теми наукового дослідження зумовлена тим, що сучасна цивілізація знаходиться на переломному етапі, в контексті якого людству загрожує загострення різноманітних глобальних перетворень як у сфері економіки, так і у сфері культури, у сучасному суспільстві зростає напруга, що свідчить про багаточисленні системні кризи. Розширення культурно-інформаційних контактів між народами й державами, загострення конкуренції між ними зумовлюють інтеграційні процеси вітчизняної культури до європейського та світового культурно-освітніх просторів. За цих обставин нагальною стає потреба стратегії культурної політики щодо охорони нематеріальної культурної спадщини України з врахуванням зарубіжного досвіду.

Вагомий внесок у дослідження міжнародного досвіду охорони культурної спадщини зарубіжних країн, присвячені дослідження Бакальчука В., Буценка О., Геврика Т., Гриценка О., Горбика В., Єкельчика С., Іконнікова О., Катаргіної Т., Князєва К., Лендрі Ч., Портера М., Самандас Н. та ін. Питаннями характеру і ступеня впливу культурної спадщини на розвиток регіонів займалися науковці Дацко О., Мікула Н., Пастернак О., Поливач К., Радкевич В., Чужиков В. Однак, найближче до окресленої нами проблеми підійшли А. Андерс, З. Босик, Н. Терес.

Проте мало вивчене питання кращих зарубіжних культурних практик, що є актуальним для розуміння й вироблення моделі збереження та розвитку нематеріальної культурної спадщини України.

Мета – науковий аналіз зарубіжних культурних практик з питань охорони нематеріальної культурної спадщини в контексті культурної політики України. Культурна практика – суміщення, а часто і взаємне заміщення понять «культура» і «культурна практика» – достатньо поширені тенденції сучасних досліджень. Так, в концептуальних роботах з глобалістики (С. Гантингтон, У. Бек, З. Бауман, Е. Гобсбаум, М. Маклюен) [12] культурні процеси описуються як трансформації в сфері способів організації життєдіяльності спільноти, встановлених у межах національних або геополітичних утворень. Звідси – поняття перетину, взаємодії, конфлікту, гібридизації або взаємного нашарування культур як множинних явищ. Тому традиційна культура є унікальним підґрунтям для національної, соціальної ідентичності довільно встановленого простору, який інтегрує, консолідує і підтримує за рахунок традицій його народ.

Культура і культурна політика у своєму сучасному перенасиченні інформацією виконують роль комунікатора, який зв'язує ланки між творцями і споживачами різних матеріальних і духовних цінностей, між різними регіонами, народами, що складає її комунікативний аспект.

Визначну роль у вироблені сучасної культурної політики відіграли такі міжнародні організації та міжурядові інституції як ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури 1946 р.) та РЄ (Рада Європи, 1949 р.). У сучасному світі ці структури значною мірою визначають основні парадигми культурної політики як на міжнародному, так і на національному рівні.

В основу культурної політики ЮНЕСКО було закладене поняття культури як сукупності «яскраво виражених рис, духовних і матеріальних, інтелектуальних і емоційних, які характеризують суспільство або соціальну групу». Культура в такому розумінні включає в себе, «крім мистецтва і літератури, способи життя людини, основні права людини, системи цінностей, традиції і віри» [17].

Головне в культурній політиці – сприяння розробці концептуальної моделі, котра описує механізм подолання культурогенних криз в умовах глобалізації, детермінованих економічними кризами; формування концепції такої культури, яка відігравала б роль компенсаторського фактора. Таким фактором можуть стати світові практики, які показують, що пасивне ставлення держави до охорони нематеріальної культурної спадщини призводить до втрати цінностей «живої традиції», її розмиття або зникнення. Наприклад, в останні десятиліття знизилася популярність вірменської музики дудук (за визначенням Вікіпедії – «*дудук* (тур. *düdük* вірм. դպրուկ) – язичковий дерев'яний духовий музичний інструмент з подвійною тростиною. Являє собою

трубку з 9-ма ігровими отворами. Поширений серед народів Кавказу. В 2005 році музика вірменського дудука була визнана шедевром Всесвітньої нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. У Вірменії дудук також відомий як ціранапох (вірм. ծիրանափող), що дослівно можна перекласти як «абрикосова труба», або «душа абрикосового дерева» [7]), зокрема в сільських районах, де вона широко побутувала. В даний час гравці дудука зосереджені в Єревані. Музика дудук ризикує втратити свою життєздатність і традиційний характер, хоча її коріння дуже давнє і сягає часів вірменського царя Тиграна Великого (95–55 до н.е.). Дудук як інструмент і музика дудука, якими ми їх знаємо сьогодні, формувалися протягом багатьох століть, і є традиційно невіддільною від соціального життя і культурної ідентичності вірмен. Музика дудука супроводжує популярні традиційні вірменські пісні та танці різних регіонів і соціальні заходи, такі як весілля і похорон [2].

Повертаючись до питання кращих культурних практик з охорони нематеріальної культурної спадщини, можна побачити, що Реєстр передового досвіду ЮНЕСКО (Best Practices) містить програми, проекти і заходи, які найкращим чином відображають принципи та цілі Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини (17.10.2003 р.). У період з 2009 по 2014 рік, Міжурядовий комітет для цього списку вибрав 12 дієвих програм і проектів [15]. З яких заслуговує на увагу культурний проект Бельгії, спрямований на *охорону культури карильйон* (за визначенням Вікіпедії – карильйон, *carillon*, тощо, фр. *carillon* букв. «дзвоніння в усі дзвони» – ударний музичний інструмент, що являє собою набір точно налагоджених дзвонів з механічним керуванням [8]). Це мистецтво створення музики з дзвіночками (карильйон) здійснюється carillonneurs, традиційно в період ярмаркових та свяtkovих днів. Зазначена програма захисту культури карильйон існує в сімдесяти шести містах і селах Бельгії та в тридцяти країнах по всьому світу.

Карильйон – дійсно унікальний музичний інструмент. Його дзвони закріплені нерухомо і налаштовані по хроматичному ряду в діапазоні від двох до шести октав. У них вдаряють підвішені з середини язики, з'єднані за допомогою дротяної трансмісії з клавіатурою, якою і здійснюється управління дзвонами. Найбільший дзвін в мобільному карильйоні важить 280 кг, маленькі – 4,5 кг. Загальна вага всіх 50-ти дзвонів – дві з половиною тонни. Завдяки багатоголосому музичному інструменту відтворюється яскрава палітра церковних дзвонів – від традиційних православних передзвонів до класичної музики і сучасних творів [6].

Варто нагадати, що сама передача музики карильйон забезпечується цілим рядом освітніх ініціатив, з яких найголовнішою є її Королівська школа карильйона імені Жефа Денейна у Мехелен, яка започаткована ще чотириста років тому [13; 15]. Тож не випадково акцентовано увагу на забезпечення її охорони, що спрямовується на збереження та активне відновлення історичного побутування. Основними цілями Королівської школи карильйона у Мехелен є збереження компонентів історичної культури карильйон (практики, репертуар, інструменти, музика, усна та письмова історія), а також забезпечення безперервності та сталого розвитку музики карильйон як живої спадщини, що сприяє культурній самобутності та соціальній згуртованості. Програма *охорони культури карильйон* поєднує в собі повагу до традицій з готовністю до інновацій, постійно шукає нові способи захисту цієї культури

в сучасному суспільстві. Ключовими заходами програми є Дні карильйона і Міжнародний молодіжний конкурс карильйона (м. Мехелен). У конкурсі беруть участь діти, учнівська та студентська молодь із шести країн світу [5]. З наведених фактів і міркувань можна побачити, що спираючись на співпрацю між учасниками, програма *охорони культури карильйон* сприяє передачі перевірених передових методів та просуванню людської творчості, міжкультурного діалогу, соціальної згуртованості, через збереження репертуару, розвитку музики карильйон із обміну інформацією між гравцями. Вона була реалізована за участю громад, гравців і організацій та попередньої і усвідомленої згоди широкого кола зацікавлених сторін.

Отже, вищезазначена програма може служити моделлю охорони нематеріальної культурної спадщини для держав, які поділяють культури карильйон. А також може бути застосована до конкретних потреб країн, що розвиваються з використанням освіти та інших засобів, таких, як підвищення рівня інформованості в соціальних мережах.

Серед кращих культурних практик варто також згадати й педагогічний проект Шкільний музей Pusol – Центр традиційної культури (м. Ельче, Іспанія) [15], із питань збереження нематеріальної культурної спадщини. Цей інноваційний проект (започаткований в 1968 році) освітнього спрямування має дві спільні цілі: сприяння розвитку освіти за рахунок інтеграції *місцевої культурної і природної спадщини* в навчальні програми. Зазначений проект реалізується в культурному середовищі етнографічного музею, зокрема відтворенням традиційного ремесла плетіння виробів з Білої Пальми (Пальма Бланка) для святкування «Пальмової неділі» (Вербної неділі). Доцільно додати, що ця школа має свій власний цех для виготовлення виробів за участю учнівської молоді [16]. Ключовою діяльністю дітей школи Pusol є контакт із носіями традицій, що безпосередньо сприяє відтворенню та збереженню цієї спадщини. Завдяки цьому проекту було підготовлено майже 500 школярів. Фонд шкільного музею Pusol нараховує 61000 записів інвентаризації та 770 усних файлів, що зберігають побут та сприяють культурному картографуванню ресурсів місцевої спадщини [16].

За період свого існування проект так і залишився в межах сільського району Pusol, де була заснована школа. І набув подальшого поширення та розвитку серед інших сільських громад районів місцевості Ельче. Європейський досвід вищезазначеної культурної практики місцевості Ельче набув поширення і в Україні, зокрема на Гуцульщині. Яворівська ЗОШ I–III ступенів (Івано-Франківська область) стала інноваційним педагогічним експериментальним майданчиком в Україні з досвіду впровадження регіонального етнографічного компонента в сучасному освітньому просторі. На основі авторського проекту Петра Лосюка, директора Яворівської ЗОШ I–III ступенів, члена-кореспондента НАН, кандидата педагогічних наук, народного вчителя України, започатковано вивчення гуцульщинознавства в школах гуцульського регіону. Ним нещодавно створений і Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда» [11], який сприяє збереженню, відтворенню, розвитку та популяризації народних художніх промислів, що мають багаті мистецькі традиції в селі Яворів Івано-Франківської області Косівського району.

Цей проект знайшов підтримку в Державній програмі розвитку народних промислів, яка тривала до 2010 року (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/768-7>)

2007). Саме Яворів є одним із семи мистецько-культурних осередків України. Центр народного мистецтва «Гуцульська гражда» має чітко окреслене коло програмових завдань, чимала частина яких уже реалізована. Ним проводиться активна науково-дослідницька робота (збирання, дослідження й популяризація витворів народної творчості), систематизується та вивчається мистецька спадщина майстрів Яворівської школи художнього різьблення по дереву, що сприяє збереженню, відтворенню, розвиткові та популяризації знань про традиційні ремесла Гуцульщини. На увагу заслуговує і досвід культурних практик Міжнародного етномистецького проекту «Екологічний ракурс» (започаткований у 1998 році, автор і керівник проекту доцент Львівської національної академії мистецтв Зеновія Шульга). В рамках вищезазначеного проекту проходить Міжнародний пленер художнього текстилю, що відбувається у Львівському національному музеї народної архітектури та побуту. Метою проведення таких заходів є лекції, доповіді, майстер-класи, а підсумком – вернісаж пленерних робіт. Первінно до організації пленерів митців спонукав занепад килимарства. Зокрема, пошук шляхів відродження традиційних та модернізаційних сучасних килимів, ліжників та гобеленів, вивчення проблем художнього текстилю, обмін творчим досвідом. Щорічні пленери об'єднують мистецтвознавців, художників, студентів з Києва, Львова, Івано-Франківська, Коломиї, Косова, а також США, Німеччини, Угорщини, Молдови, Росії, Польщі [10]. Водночас відбувається з музеєм тісна співпраця в проведенні спільніх заходів, один із яких – виставка в Лодзі (Польща) [10] за тематикою сучасного народного мистецтва й проблем майстрів. Крім пленеру, в межах цього проекту є формування Міжрегіонального кластеру народних текстильних промислів «Екологічний ракурс» м. Глиняни (Львівська обл.), с. Яворів (Івано-Франківська обл.), м. Богуслав (Київська обл.), м. Решетилівка (Полтавська обл.). Зазначений проект включає розроблену концепцію та програму розвитку кластера до 2015 року і визначає основні пріоритети його освітньої та туристичної діяльності. Такі об'єднання використовують потенціал осередків народних ремесел для стимулювання регіонального розвитку, підвищення рівня життя населення, одержання синергетичного ефекту всіма його учасниками, налагодження співпраці та просування пропонованого продукту в межах держави та на міжнародному рівні [9]. Розглянуті проблеми, будучи глобальними за характером, є національними за своєю суттю. Зарубіжний досвід є як умовою взаємодії і взаємозбагачення народів, так і джерелом загрози руйнації традиційної культури. Тут варто визнати важливість культурних практик з охорони нематеріальної культурної спадщини як фактора національних надбань минулих поколінь, що забезпечує різноманіття і є гарантам стійкого розвитку. Для охорони нематеріальної культурної спадщини одним із практичних механізмів загальнонаціональної програми її підтримки і розвитку є включення цільових програм на державному і громадському, освітньому і науковому рівнях поєднаних із фінансовою і організаційною підтримкою заходів у сфері народної творчості, фольклору, традиційних ремесел. Серед таких заходів – тематичні виставки; фестивалі; етноярмарки; майстер-класи; тренінги; семінари; науково-практичні конференції; програми; етномистецькі проекти; культурні практики; інноваційні технології комунікації; публікації в різних наукових, науково-популярних і довідково-інформаційних виданнях; виступи в ЗМІ.

Похідно зауважимо, що провідні культурні практики у взаємодії музеїв і освіти, науки і етнокультури – найголовніші чинники поступу високорозвинених цивілізованих держав, формування високої духовності, інтелігентності, культури, почуття соціальної відповідальності за результати впровадження науково-технічних ідей, нових технологій, – за все те, що залишає нашадкам кожне покоління. Отже, ураховуючи умови сьогодення варто державі будувати культурну політику з врахуванням зарубіжного досвіду. Зокрема, спрямувати державні програми на збереження нематеріальної культурної спадщини народів України та її культуротворчих традицій, що дасть можливість набуття нового імпульсу розвитку. Такий підхід стане основою соціально-економічного розвитку, конкурентоспроможності національного культурного продукту на світовому ринку та джерелом духовного і патріотичного виховання майбутніх поколінь українців і їх знань про національну культуру.

Література

1. *Босик З. О.* Нематеріальна культурна спадщина України та її збереження на сучасному етапі / З. О. Босик // Сучасні проблеми мистецтвознавчої експертної оцінки культурних цінностей та предметів колекціонування: Матеріали Всеукраїнської наук. практ. конф., Київ, 26–27 листопада 2009 р. – К. : ДАКККіМ, 2009. – 199 с. – С. 108–112.
2. *Босик З. О.* Традиційна культура ХХІ століття у контексті життєздатності нематеріальної культурної спадщини України (на прикладі фольклору) / З. О. Босик // Вісник. – К. : НАКККіМ, 2015. – №1. – 234 с. – С. 29–33.
3. *Буценко О.* Культурна інновація України / Олександр Буценко // Модель 21: Творці змін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://model21.org.ua/files/cultinnovation-Ukraine.doc>.
4. *Дацко О. І.* Культура як чинник сталого розвитку регіонів: Європейський досвід / О. І. Дацко // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках ОЧЕС и ГУАМ : Сборник научных трудов. – Севастополь-Донецк : ДонНУ, РФ НИСИ в г. Донецке, 2009. – 856 с. – Т. 1. – С. 224–230.
5. Детский музыкальный фестиваль карильонной музыки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.interfax.ru/culture/18930>.
6. Дні дзвонів на Співочому полі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kievcity.gov.ua/news/14841.html>.
7. Дудук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>.
8. Карильон [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>.
9. *Мікула Н., Дацко О.* Кластер народних промислів у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності регіону / Н. Мікула, О. Дацко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ierjournal.com/journals/12-13/2010_9_Mikula.pdf.
10. Пленер художнього текстилю стартував із Коломиї. Національний музей народно мистецтва Гуцульщини [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://hutsul.museum/events/2012/plein-air-anniversary>.
11. Примножимо мистецьку славу Яворова [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://yavoriv.if.ua/tourism/investment>.
12. Радкевич В.О. Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю : Монографія / В. О. Радкевич ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : УкрІНТЕІ, 2010. – 420 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/4373/1>.
13. Українська культура [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://issuu.com/culture.ua/docs/uc_2-3_mal.
14. Чужиков В. І. Креативний регіон у креативній моделі регіонального розвитку / В. І. Чужиков. – С. 91–93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://chtein-knteu.cv.ua/n_dig/n_dig Ukr/konf/download/2009.doc.

15. Lists of intangible cultural heritage and Register of best safeguarding practices [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00559>.
16. Pusol Шкільний музей – Центр традиційної культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.museopusol.com/es>.
17. UNESCO Mexico City Declaration on Cultural Policies. World Conference on Cultural Policies. Mexico City, 26 July – 6 August 1982 // portal. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf/mexico_en.pdf.

References

1. *Bosy'k Z. O. Nematerial'na kul'turna spadshhy`na Ukrayiny` ta yiyi zberezhenna na suchasnomu etapi / Z. O. Bosy'k // Suchasni problemy` my`stecztvoznavchoyi ekspertnoyi ocinky` kul'turny`x cinnostej ta predmetiv kolekcionuvannya: Materialy` Vseukrayins`koyi nauk. prakt. konf., Ky'yiv, 26–27 ly`stopada 2009 r.* – K. : DAKKKiM, 2009. – 199 s. – S. 108–112.
2. *Bosy'k Z. O. Trady`cijna kul'tura XXI stolittya u konteksti zhy`ttyezdatnosti nematerial'noyi kul'turnoyi spadshhy`ny` Ukrayiny` (na pry`kladi fol'kloru) / Z. O. Bosy'k // Visny`k.* – K. : NAKKKiM, 2015. – №1. – 234 s. – S. 29–33.
3. *Bucenko O. Kul'tura innovaciya Ukrayiny` / Oleksandr Bucenko // Model` 21: Tvorci zmin [Elektronny`j resurs].* – Rezhy`m dostupu : <http://model21.org.ua/files/cultinnovation-Ukraine.doc>.
4. *Daczko O. I. Kul'tura yak chy`nnyy`k stalogo rozvyy`tku regioniv: Yevropejs`ky`j dosvid / O. I. Daczko // Problemy y` perspekty`vy razvyy`ty`ya sotrudny`chestva mezhdu stranamy` Yugo-Vostochnoj Evropy v ramkakh OChES y` GUAM : Sborny`k nauchnyix trudov.* – Sevastopol`-Doneczk : DonNU, RF NY`SY` v g. Doneczke, 2009. – 856 s. – T. 1. – S. 224–230.
5. *Detsky`j muzykal`nyj festy`val` kary`l`onnoj muzy`ky` [Elektronny`j resurs].* — Rezhy`m dostupu : <http://www.interfax.ru/culture/189930>.
6. *Dni dzvoniv na Spivochomu poli [Elektronny`j resurs].* – Rezhy`m dostupu : <https://kievcity.gov.ua/news/14841.html>.
7. *Duduk [Elektronny`j resurs].* – Rezhy`m dostupu : <http://uk.wikipedia.org>.
8. *Kary`l`jon [Elektronny`j resurs].* – Rezhy`m dostupu : <http://uk.wikipedia.org>.
9. *Mikula N., Daczko O. Klaster narodny`h promy`sliv u pidvy`shhenni mizhnarodnoyi konkurentospromozhnosti regionu / N. Mikula, O. Daczko [Elektronny`j resurs].* – Rezhy`m dostupu : http://iepjournals.com/journals/12-13/2010_9_Mikula.pdf.
10. *Plener hudozhn`ogo teksty`lyu startuvav iz Kolomy`yi. Nacional`ny`j muzej narodno my`stecztva Guczul`shhy`ny` [Elektronny`j resurs]* – Rezhy`m dostupu : <http://hutsul.museum/events/2012/plein-air-anniversary>.
11. *Pry`mnozhy`mo my`stecz`ku slavu Yavorova [Elektronny`j resurs]* – Rezhy`m dostupu : <http://yavoriv.if.ua/tourism/investment>.
12. *Radkevy`ch V.O. Teorety`chni i metody`chni zasady` profesijnogo navchannya u zakladax proftexosvity` xudozhn`ogo profilyu : Monografiya / V. O. Radkevy`ch ; za red. N. G. Ny`chkalo.* – K. : UkrINTEI, 2010. – 420 s. – [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : <http://lib.iitta.gov.ua/4373/1>.
13. *Ukrayins`ka kul'tura [Elektronny`j resurs].* – Rezhy`m dostupu : http://issuu.com/culture.ua/docs/uc_2-3_mal.
14. *Chuzhy`kov V. I. Kreaty`vny`j region u kreaty`vnij modeli regional`nogo rozvyy`tku / V. I. Chuzhy`kov.* – S. 91–93 [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : http://chtei-knteu.cv.ua/n_dig/n_dig_ukr/konf/download/2009.doc.
15. Lists of intangible cultural heritage and Register of best safeguarding practices [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00559>.
16. *Pusol Shkil`ny`j muzej – Centr trady`cijnoyi kul'tury` [Elektronny`j resurs].* – Rezhy`m dostupu : <http://www.museopusol.com/es>.
17. UNESCO Mexico City Declaration on Cultural Policies. World Conference on Cultural Policies. Mexico City, 26 July – 6 August 1982 // portal. [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf/mexico_en.pdf.